

LLAPIS I SOFÀ

LA GRIP DE 1918

MANEL OLLÉ

Des de lluny. Començo a llegir *L'horitzó primer* a l'aeroport d'Hèlsinki. De vegades els llocs on llegim romanen a la memòria. La fredor impersonal de la sala d'espera on passo unes quantes hores en trànsit recalca per contrast la força magnètica del lloc petit, llunyà i presumptament fronterer, a la perifèria de la perifèria (a l'altra banda de l'Ebre), que es concreta i es detalla en l'escriptura d'aquest llibre. *L'horitzó primer* és el primer cercle, el centre de gravetat: *lo melic d'un món* literàriament fèrtil.

El que no hem menjat. No hi trobarem la *Història de la Sénia*, però sí una constel·lació d'històries tan anecdòtiques com rellevants, que perduren a la memòria canviant i selectiva del personatge alhora real i fabulós que és la Sénia d'aquest llibre. Històries, és a dir relats verços amb noms i cognoms. Al fons de tot hi ha l'aura llegendària dels éssers gairebé improbables que ens recorden la substància estranya que emergeix del passat quan pous al fons d'un lloc habitat. És el cas del virrei de Madagascar i la seva quimèrica herència. Més a prop hi ha la carlinada del general Cabrera o la inquietant presència de la guerra civil i dels maquis: el camp d'aviació o la detallada rendició d'un aviador republicà que va acabar en mans dels nazis de la Legió Còndor que campaven per la zona. No hi trobarem tampoc la *Geografia de la Sénia* però sí uns quants paisatges evocats amb paraules exactes: alguns carrers, els afores i el riu vistos i viscuts, la calor i la fred, la parla d'aquells verals, les societats musicals i la cartografia d'altres i baixes de bars, cafès, *garitos* i discoteques. No hi trobarem tampoc el *Costumari de la Sénia* però sí la plaça pública, la vetlla, els bous i les catifes de flors descrits sense caure en el joc de mitificar ni en el de desmitificar, tot just en el de narrar detalls insubstituïbles. En el menú no hi ha ni ciències pretesament sàvies ni banalització: hi ha literatura.

El quadern de Ca Gúmer. Quan a Barcelona es va declarar la grip de 1918 i es van suspendre les classes a la universitat, Josep Pla va haver de tornar a Palafrugell. Desvagat i sense res millor que fer, va començar a escriure en un quadern gris. De manera semblant, Joan Todó converteix el seu retorn a la Sénia a causa de l'epidèmia actual de l'atur en un pretext per també fixar amb bolígraf negre en una sèrie de llibretes comprades a Ca Gúmer la matèria primera d'aquest llibre. La lliçó planiana hi és apresada, sense imitació ni manierisme. Amb derives arriscades que resol de forma impecable: la dissociació entre l'Escriptor i el Protagonista

NLL/Avenç

no condueix a cap episodi de vergonya aliena ni a cap retoricisme recreatiu. La irrupció de veus i presències més o menys espectrals, que dialoguen amb el Protagonista, provoquen l'estranyesa justa que fa al cas, i potencien la ficcionalitat fabuladora de base factual i verificable que predomina en el llibre.

Quatre llibres. He posat a la maleta també els dos llibres de poesia (*Los fòssils (al ras)*, 2007; i *El fàstic que us cega*, 2012) i el llibre de contes (*A butxacades*, 2011) que Joan Todó havia publicat anteriorment a LaBreu Edicions. Els llegeixo a trossos, mentre avanço per diferents ciutats xineses amb *L'horitzó primer* als ulls: als hotels, les estacions, els trens i els bars que estalonen el viatge. Llegir alhora els quatre llibres de Joan Todó és una experiència euforitzant i reveladora. Del tot recomanable. Els racons inadvertits d'un llibre il·luminen els racons d'un altre llibre. Quan posem els contes d'*A butxacades* que passen a la Sénia al costat de les proses de testimoni personal de *L'horitzó primer*, immediatament es torna del tot irrellevant si la procedència dels materials és més o menys fictícia, o si els uns o els altres han estat més o menys sotmesos a processos de formalització propis de diferents gèneres literaris: tant els uns com els altres respiren el mateix aire,

hi trobem un mateix autor consistent i amb aportacions singulars, amb una mirada esmolada i una textura moral complexa. Hi trobem el mateix sentit rítmic de la prosa i les diferents tonalitats d'una mateixa capacitat de moure's per diferents registres, des de la transparència que només avança al vitrall de color terral que ens fa aturar. Les fàbriques de mobles, el cinema reconvertit en discoteca i altres espais compartits acullen ficcions reals o realitats fictícies que fan músiques semblants i complementàries. On hi ha un escriptor hi ha una escriptura. I Joan Todó és un escriptor de primera: no tan sols un *escriptor jove o de les terres de l'Ebre*, que segurament també.

La poesia del narrador.

L'horitzó primer es mou per la terra fèrtil que ell mateix s'apama: entre el dietari, el reportatge, la crònica local, l'assaig, el testimoni personal i l'apunt al natural. Té també alguna cosa de *novel·la de reiniciació*: descriu el ritu de pas del retorn insospitat al poble i al clos familiar, en una edat alhora jove i adulta, entre amics casats i amb fills, del que podria semblar-li, a algun passavolant, un fracàs vital i laboral que el llibre reconverteix en triomf literari inapel·lable. La condició primigènia i central de poeta que hi ha en la manera literària de Joan Todó no li serveix per escampar passatges llepats o efusions líriques, sinó per practicar una escriptura conscient d'ella mateixa, capaç d'eivar quan convé la tensió verbal, capaç de fer alhora l'instrument i la música, capaç de fixar amb matís i refracció una posició en relació als materials que tracta, i en relació a un personatge que diu i que mira, i que alhora és dit i és mirat. Raül Garrigasait es demanava en l'epíleg del recull poètic de Joan Todó *El fàstic que us cega* si la poesia contemporània, que dramatitza «la seva pròpia abolició» no és ja una cosa inútil, que no fa companyia, com ho és la música clàssica de tradició culta. Probablement té alguna part de raó, però ni que sigui per forjar i esmolar l'escriptura de narradors bregats en les arts de la poesia complexa però cordial i llegidora, com la que practica Joan Todó, podem donar per més que útil aquesta estranya i tossuda forma rara i preciosa d'escriptura que és la poesia contemporània, amb els seus enharmònics, les seves abstraccions i fractures.

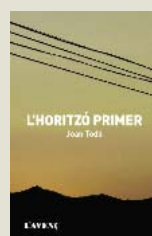
Una altra literatura és possible. Del final del llibre en surt en part el principi: l'autor rep un *e-mail* d'una

revista que li encarrega una col·laboració d'un any. Que una revista modesta i tenaç com *L'Avenç* hagi empès el procés inicial d'aquest projecte literari de Joan Todó, donant una primera vida episòdica i provisional als textos que són a la base d'aquest llibre, ens parla del paper d'activació, difusió i consolidació de dinàmiques creatives que podrien i haurien de tenir i no tenen ni han

tingut les diferents instàncies que componen aquest monstre estrany de set caps –massa sovint de suro– que són les *indústries culturals*. També el nostre món editorial, universitari, periodístic, i polític (les regidories, sinecures, canongies i conselleries), ha viscut la seva bombolla literària: s'ha contractat i s'ha premiat i elogiat literatura a fons perdut, en un mercat de futurs sense retorn possible, s'han fet moltes croquetes i recepcions en nom de llibres no escrits, d'escriptura inexistent: enmig de la farsa, alguns han netejat hipoteques amb els

rèdits dels llibres *subprime*, amb els bons escombraria de les nostres lletres. Alguns editors, regidors, periodistes, jurats de premi, agents i, fins i tot, crítics i escriptors es mereixen invectives i càstigs similars a les que hauríem d'aplicar als gestors financers que han inflat el gos que ens ha esclatat a la cara. Per sort, en el terreny de les lletres, sí que és literalment cert: una altra literatura és possible, al marge de les martingales i els oligopolis irresponsables. Joan Todó ens ho recorda amb el seus quatre llibres (publicats a digníssimes editorials com ho són LaBreu i *L'Avenç*) i ara en concret amb *L'horitzó primer*. I també ens ho recorden en un registre proper Adrià Pujol, Francesc Serés o Toni Sala. ■

***L'horitzó primer* es mou per la terra fèrtil que ell mateix s'apama: entre el dietari, el reportatge, la crònica local, l'assaig, el testimoni personal i l'apunt al natural. Té també alguna cosa de *novel·la de reiniciació*: descriu el ritu de pas del retorn insospitat al poble i al clos familiar, en una edat alhora jove i adulta, entre amics casats i amb fills, del que podria semblar-li, a algun passavolant, un fracàs vital i laboral que el llibre reconverteix en triomf literari inapel·lable** ☿

LITERATURA
Joan TODÓ
L'horitzó primer

Barcelona: L'Avenç, 2013, 184 pp., 18€